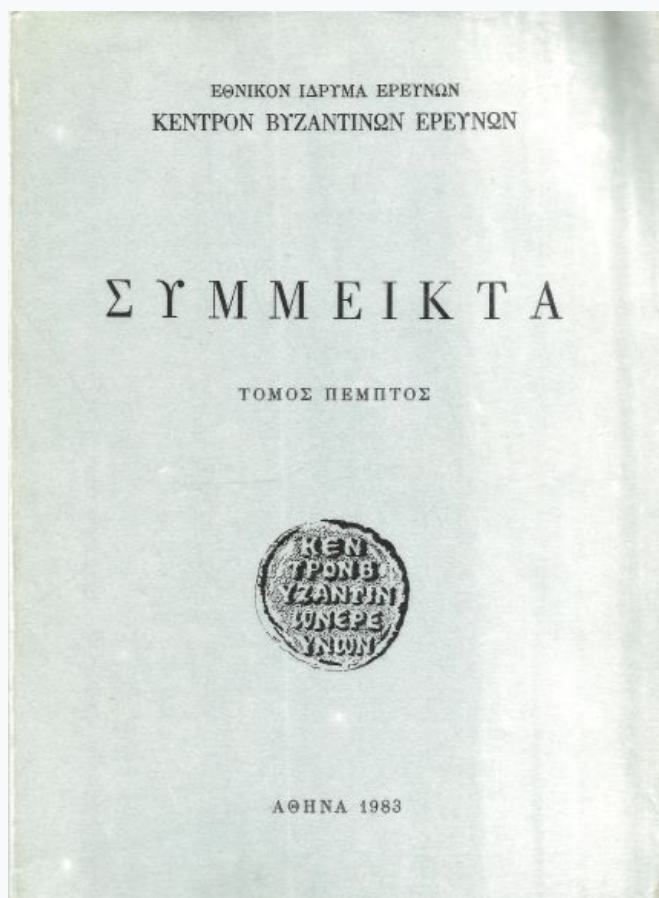

Byzantina Symmeikta

Vol 5 (1983)

SYMMEIKTA 5

**Άντιδράσεις στη δυτική πολιτική του Βασιλείου
Α΄. Διαμόρφωση νέας στρατιωτικής ήγεςίας**

Βασιλική Ν. ΒΛΥΣΙΔΟΥ

doi: [10.12681/byzsym.681](https://doi.org/10.12681/byzsym.681)

Copyright © 2014, Βασιλική Ν. ΒΛΥΣΙΔΟΥ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΒΛΥΣΙΔΟΥ Β. Ν. (1983). Άντιδράσεις στη δυτική πολιτική του Βασιλείου Α΄. Διαμόρφωση νέας στρατιωτικής ήγεςίας. *Byzantina Symmeikta*, 5, 127–141. <https://doi.org/10.12681/byzsym.681>

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α΄

Διαμόρφωση νέας στρατιωτικής ήγεςίας*

Ἀπὸ τὴν ἱδρυση τοῦ παπικοῦ κράτους (754) μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου Α΄, ἡ Δύση ἐπικτεινόταν συνεχῶς ἐδαφικὰ καὶ ἰδεολογικά, καθιστώντας ἔτσι ὁλοένα καὶ πρὸ ἀπειλητικὸν τὸν κίνδυνον τῆς ὀριστικῆς ἀδυναμίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας νὰ ἀποκτήσῃ ἐκεῖνα ποῦ, θεωρητικὰ πάντα, περιλαμβάνονταν στὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκουμενικὴ ρωμαϊκὴ ἰδέα. Ἡ πρώτη δεκαετία τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α΄ (867 - 877) ἔχει ὡς κύριο ἐπίτευγμα τὴν εὐόδωση τῶν διπλωματικῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴ νομιμοποίηση μιᾶς νέας βυζαντινῆς κυριαρχίας στὰ ἐδάφη τῆς «Ἑσπέρας». Γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἰδεολογικο-πολιτικοῦ προγράμματος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ποῦ ἐγκαινιάζει ὁ Βασίλειος Α΄, ἦταν ἀπαραίτητη ἡ παρουσία ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θὰ ἔκαναν πραγματικότητα τὶς νέες δυτικὲς πολιτικὲς καὶ ἐδαφικὲς ἐπιδιώξεις. Στὰ χρόνια 877 - 886 τὴν εὐνοϊκὴ ἔκβαση τῶν διπλωματικῶν προσπαθειῶν θὰ ἀκολουθήσουν ἔντονες στρατιωτικὲς προσπάθειες καὶ πολιτικὲς ζυμώσεις. Πρὸ συγκεκριμένα, τὰ θέματα ποῦ, κατὰ τὴ γνώμη μου τουλάχιστον, χρειάζεται νὰ διερευνηθοῦν, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: οἱ ζυμώσεις, οἱ ὁποῖες συντελοῦνται στὴ βυζαντινὴ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἡγεσία· ἡ κατάληξη ποῦ ἔχουν αὐτές· οἱ ἀντιδράσεις στοὺς νέους δυτικοὺς προσανατολισμοὺς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ προοδευτικὴ τους ἐξάλειψη.

Α΄. ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΝΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α΄ ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΣΗ

1. Τὰ γ ε γ ο ν ό τ α : ἀ λ λ ε π ά λ λ η λ ε ς ἐ κ σ τ ρ α τ ε ῖ ε ς (877 - 886)

Κάθε φορὰ ποῦ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο σύζευξης τῆς δυτικῆς δύναμης, κατεξοχὴν ἀνταγωνιστικῆς πρὸς τὸ Βυζάντιο, μὲ μιὰ τοπικὴ ἰταλικὴ δύναμη, ἡ αὐτοκρατορία ἀντίστοιχα ἐπιδιώκει νὰ ἀποκτήσῃ μὲ κάθε τρόπο ὑποχείρια μιὰ τοπικὴ ἰταλικὴ δύναμη. Ἔτσι, τὸ διάστημα ποῦ ὁ δυτικὸς αὐτοκράτορας Κάρλος Φαλακρὸς (840 - 877) ἀναθέτει στὸ δούκα τοῦ Σπολέτο Lambert καὶ τὸν ἀδελφὸ του Guy τὴν προστασία τῆς Ἀγίας Ἐδρας καὶ τὴν ἐνίσχυση

* Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποτελεῖ συνέχεια καὶ προέκταση τῆς προηγούμενης ποῦ δημοσιεύτηκε στὰ Σύμμεικτα 4 (1981), σελ. 301 - 315.

τοῦ πάπα Ἰωάννη Η' (872 - 882) στὸν ἀγώνα ἐναντίον τῶν Ἀράβων, οἱ Βυζαντινοὶ ἐμπεδώνουν, ὅσο μποροῦν, τὴν κυριαρχία τους στὴν Ἰταλία. Ἐτσι, ὁ πατρίκιος Γρηγόριος, ἐπικυρίαρχος τοῦ Μπενεβέντο ἀπὸ τὸ 873¹, εἰσέρχεται στὶς 25 Δεκεμβρίου 876 στὸ Μπάρι ποὺ περιέρχεται ὀλοκληρωτικὰ πιά στὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία². Ὁ Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος παρέμεινε στὸ Μπάρι τουλάχιστον μέχρι τὸ 885, εἶχε ἐκτεταμένες δικαιοδοσίες³. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἦταν ὁ μεσολαβητὴς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς παπικῆς Ἑδρας, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, προσπαθοῦσε νὰ συνενώσει τοὺς λογοβάρδους ἡγεμόνες σὲ ἓνα κοινὸ μέτωπο ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ποὺ ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται ἀπειλητικοὶ μπροστὰ στὶς Συρακοῦσες.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, τόσο οἱ ἐνωτικὲς προσπάθειες τοῦ ἐγκατεστημένου στὸ Μπάρι πατρικίου Γρηγορίου ὅσο καὶ ἡ ἀποστολὴ ἐνὸς ἰσχυροῦ βυζαντινοῦ στόλου στὴ Δύση, ἔχουν ὡς ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς ἀραβικῆς ἀπειλῆς ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες. Οἱ προσπάθειες ὅμως αὐτὲς δὲν τελεσφοροῦν, πιθανότατα ἐξαιτίας τῆς ἀδικαιολόγητης(;) καθυστέρησης τοῦ ναυάρχου Ἀδριανοῦ στὸ λιμάνι τοῦ Ἰέρακα καὶ οἱ Συρακοῦσες πέφτουν στὶς 21 Μαΐου 878⁴. Ἡ πτώση τῶν Συρακουσῶν δίνει στοὺς Ἀράβες τὴν εὐκαιρία νὰ πλησιάσουν ἀπειλητικὰ τὶς δυτικὲς ἀκτὲς τῆς Βαλκανικῆς, δηλ. νὰ γίνουν τὸ ἴδιο ἐπικίνδυνοι ὅπως τὸ 867, ὅταν ὁ Βασίλειος ἀνέβαινε στὸ θρόνο καὶ οἱ Ἀράβες βρίσκονταν στὴ Δαλματία. Τώρα ἐπιλέγουν ὡς στόχο τὴ Ζάκυνθο καὶ τὴν Κε-

1. Βλ. F. Trinchera, *Syllabus Graecarum Membranarum*, Νεάπολη 1865, σελ. 1, ἀρ. I. Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν, κεφ. 29, στ. 213 - 216, σελ. 134 (Moravcsik - Jenkins). Πρβλ. Vera von Falkenhausen, *Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft in Süditalien vom 9. bis ins 11. Jahrhundert*, Wiesbaden 1967, σελ. 18.

2. Πρβλ. A. Pertusi, *Contributi alla storia dei temi bizantini dell'Italia*, Atti del 3° Congresso Internazionale di studi sull'Alto Medioevo, Spoleto 1958, σελ. 470 καὶ Falkenhausen, ὁ.π., σελ. 19, σημ. 128.

3. Γιὰ τὴ δράση τοῦ πατρικίου Γρηγορίου, πρβλ. J. Gay, *L'Italie méridionale et l'empire byzantin depuis l'avènement de Basile Ier jusqu'à la prise de Bari par les Normands (867 - 1071)*, Παρίσι 1904, σελ. 110 - 111 καὶ 119 - 122 καὶ A. A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes*, τόμ. Β', πρῶτο μέρος: La dynastie Macédonienne (867 - 959), Βρυξέλλες 1968, σελ. 68 - 69.

4. Βλ. Βίο Βασιλείου, Συν. Θεοφ., σελ. 309 - 310 (CSHB). Γενέσιο, Δ', 33, σελ. 82 - 83 (Lesmueller - Werner - Thurn). Σκυλίτζη, σελ. 158 - 160 (Thurn). Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 843 (CSHB). Ψευδοσυμεών, σελ. 691 (CSHB). Θεοδόσιο Μελιτηνόν, σελ. 179 (Tafel). Πρβλ. A. Vogt, *Basile Ier empereur de Byzance (867 - 886)*, Παρίσι 1908, σελ. 330 - 331. Hélène Ahrweiler, *Byzance et la mer*, Παρίσι 1966, σελ. 94 καὶ Vasiliev, ὁ.π., σελ. 70 - 79. Γιὰ τὸν Ἀδριανόν, πρβλ. R. Guiland, *Les patrices stratèges byzantins en Italie méridionale, de l'avènement de Basile Ier à la mort de Léon VI (867 - 912)*, Recherches sur les institutions byzantines, τόμ. Β', Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 171.

φαλονιά¹. Ὁ Βασίλειος Α', θέλοντας νὰ ἐπανορθώσει τὴν καταστροφὴ στὶς Συρακοῦσες, προετοιμάζει μεγάλη ναυτικὴ ἐκστρατεία. Στὴν ἡγεσία τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, μετὰ τὸν Ἀδριανὸ πρὸς ἐξορίστηκε, τοποθετεῖται ὁ ἀραβογενὴς Νάσαρ πρὸς μὲ ἓνα στόλο 140 πλοίων κατορθώνει νὰ ἐκκαθαρίσει τὸ Ἰόνιο πέλαγος ἀπὸ τοὺς Ἀραβες². Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ ναυτικοῦ ἀμυντικοῦ ἐγχειρήματος, ὁ Νάσαρ μὲ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ — ὁ βασιλεὺς προσωπέρῳ χωρεῖν ἐγκυλεύεται³ — κατευθύνεται πρὸς τὴ Σικελία, ὅπου φτάνει τὸν Ὀκτώβριον 879. Τὴν ἴδια χρονιά, οἱ Ἀραβες ἡττῶνται σὲ μιὰ μεγάλη ναυμαχίαν κοντὰ στὰ νησιά Λιπάρες⁴. Ὁ πάπας Ἰωάννης Η', ὅταν εἶδε πρὶν δύο χρόνια ὁλόκληρη τὴν Καμπανίαν νὰ λεηλατεῖται ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, ζήτησε μὲ ἐπιστολὴν τοῦ στίς 26 Φεβρουαρίου 878 τὴ στρατιωτικὴ βοήθειαν τοῦ Βασιλείου Α'⁵. Τώρα ἐνθουσιασμένος, ἀνακοινώνει τὴ νίκη τοῦ βυζαντινοῦ στόλου στὸν καρολίγγειο αὐτοκράτορα Κάρολο Παχὺ, ὁ ὅποιος μολονότι εἶχε ὀνομαστεῖ βασιλιάς τῆς Ἰταλίας περίμενε ἀκόμη τὴν αὐτοκρατορικὴ στέψη⁶. Τὸ 880, ὁ Νάσαρ, γιὰ ἄλλή μιὰ φορά, νικᾷ τοὺς Ἀραβες στὸ νησὶ Στῆλαι⁷. Ἡ ἐκκαθάριση τῶν δυτικῶν θαλασσῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὸν ἀραβικὸν στόλον εἶναι ἡ προϋπόθεσις γιὰ νὰ ἀποσταλεῖ μὲ ἀσφάλεια στὴν Ἰταλίαν μιὰ ἰσχυρὴ βυζαντινὴ στρατιὰ, πράγμα πού, ὅπως φαίνεται, πάντα ἐπιδίωκε ὁ Βασίλειος Α' ἀπὸ τὸ 871 καὶ ἐξῆς⁸.

Τὴν ἴδια χρονιά, δηλ. τὸ 880, φτάνουν γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἰταλίαν βυζαντινὰ στρατεύματα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πρωτοβεστιάριον Προκόπιον καὶ τὸ στρατηγὸν τῶν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων Λέοντα Ἀποστόππην. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ παρουσία τῶν δύο στρατηγῶν στὴν Ἰταλίαν θὰ ὀδηγήσει στὴ διένεξή τους καὶ τὴ «δολοφονίαν» τοῦ Προκοπίου ἀπὸ τὸ συστράτηγόν του. Ὁ Λέων Ἀποστόππης συνεχίζει μόνος του τὶς ἐπιχειρήσεις στὴν Ἰταλίαν καὶ καταλαμβάνει τὸν Τάραντα, πρὶν τελικὰ ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὸν Βασίλειον Α'⁹. Ὡς ἀντικατα-

1. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 301 - 304. Γενέσιον, Δ', 34, σελ. 83 - 84.

2. Πρβλ. E. Eickhoff, *Seekrieg und Seepolitik zwischen Islam und Abendland*, Βερολίνο 1966, σελ. 235 - 237. Γιὰ τὸν Νάσαρ, πρβλ. Guillard, ὁ.π., σελ. 171 - 172.

3. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 304.

4. Πρβλ. Eickhoff, ὁ.π., σελ. 237 - 238.

5. Πρβλ. Gay, ὁ.π., σελ. 120, σημ. 4.

6. Βλ. J. Böhm — E. Mühlbacher, *Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern*, τόμ. Α', Innsbruck 1908, σελ. 673 - 674. Πρβλ. Gay, ὁ.π., σελ. 112 καὶ Vasiliev, ὁ.π., σελ. 99.

7. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 305. Σκυλίτζη, σελ. 156. Πρβλ. Eickhoff, ὁ.π., σελ. 237 καὶ Vasiliev, ὁ.π., σελ. 98.

8. Πρβλ. Βασιλικῆς Βλυσίδου, *Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α' στὴ δεκαετία 867 - 877*, Σύμμεικτα 4 (1981), σελ. 308 - 312.

9. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 305 - 307. Σκυλίτζη, σελ. 156 - 157. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 22 (Istrin). Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 845. Θεοδόσιον Μελιτηνόν, σελ. 181. Λέοντα

στάτης του Λέοντα Ἀποστόππης βρίσκεται στην Ἰταλία μεταξύ 882 - 884 ὁ Στέφανος Μαξέντιος ἐπικεφαλῆς στρατευμάτων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἀπὸ Θράκες, Μακεδόνες, ἐπίλεκτους Χαρσιανίτες καὶ Καππαδόκες¹. Ὁ Στέφανος Μαξέντιος ὅμως ἀποτυγχάνει νὰ καταλάβει τὴν Ἀμάντσα, κι ἔτσι παραλύεται τῆς ἀρχῆς². Τέλος, κατὰ τὸ διάστημα 885 - 886, ἀρχηγὸς τῶν ἐπιχειρήσεων στὴν «Ἑσπέρα» εἶναι ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ὁ παλαιός, ὁ ὁποῖος μὲ στρατιωτικὲς δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καταλαμβάνει τὴν Ἀμάντσα, τὰ κάστρα Τρόπας καὶ Ἀγίας Σεβερίνας³. Ἔτσι, ὅταν τὸν ἰδρυτὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Βασίλειο Α΄ διαδέχεται τὸ 886 ὁ γιὸς του Λέων ΣΤ΄ ὁ Σοφός, ἡ πρὸ ἰσχυρὴ βυζαντινὴ στρατιὰ, στρατολογημένη ἀπὸ τὰ κυριότερα ἀνατολικά καὶ δυτικὰ (= βαλκανικά) θέματα⁴, βρίσκεται στὴν Ἰταλία, στὰ πρὸς δυόμενον ἥλιον ἐδάφη.

Ὁ Βασίλειος Α΄, κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία τῆς βασιλείας του (867 - 877), εἶχε ρίξει τὸ κυριότερο βάρος τῶν προσπαθειῶν του γιὰ τὴ νομιμοποίησι μιᾶς νέας βυζαντινῆς κυριαρχίας στὰ ἐδάφη τῆς «Ἑσπέρας» ἀπὸ τὶς ἐνδιαφερόμενες δυτικὲς δυνάμεις, δηλ. ἀπὸ τὸ δυτικὸ αὐτοκράτορα καὶ τὸν πάπα, στὸ διπλωματικὸ τομέα⁵. Μετὰ τὴν ὑπέρβαση ὅμως τοῦ πολιτικο-ἰδεολογικοῦ φραγμοῦ, ποὺ ἐπέβαλε ἡ Παπὼσύνη μὲ τὴν ἱδρυση τοῦ κράτους τῆς (754) καὶ μὲ τὴν

Γραμματικὸ, σελ. 258 - 259 (CSHB). Πρβλ. Guiland, ὁ.π., σελ. 172 - 173 καὶ Falkenhause n, ὁ.π., σελ. 20.

1. Ὁ Pertusi (ὁ.π., σελ. 468 - 469) ὑποστηρίζει ὅτι τὴν ἐποχὴ μεταξύ 882/3 - 892 ἡ ὑπὸ κατάκτηση Λογγοβαρδία ἐμφανίζεται ἐνωμένη στρατιωτικά, ἴσως καὶ διοικητικά, μὲ τὰ μεγαλύτερα καὶ ἀρχαιότερα δυτικὰ θέματα: Θράκη, Μακεδονία, Κεφαλονία.

2. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 312. Σκυλίτζη, σελ. 160. Πρβλ. Pertusi, ὁ.π., σελ. 470.

3. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 313. Σκυλίτζη, σελ. 160. Λέοντος ΣΤ΄ Σοφοῦ, Τακτικά, PG 107, στήλ. 896D: *προσεπαγῶν καὶ πλείονα δύνανται ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀρχόντων. . . ἐνωθεῖς. . . ταῖς μετὰ Στεφάνου δυνάμεσι. . .* Πρβλ. H. Grégoire, *La carrière du premier Nicéphore Phocas*, Προσφορὰ εἰς Στ. Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1953, σελ. 236. Pertusi, ὁ.π., σελ. 470 καὶ Falkenhause n, ὁ.π., σελ. 20.

4. Ὁ Δ. Ζακυθηνὸς (*Le Thème de Céphalonie et la défense de l'Occident*, L'Hellénisme Contemporain, 8/4 - 5 (1954), σελ. 305 = Byzance: Etat - Société - Economie, Var. Reprints, Λονδίνο 1973, VIII) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συγκέντρωσι τῶν ἀξιωματῶν τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας, Θράκης, Κεφαλονίας καὶ Λογγοβαρδίας στὸ πρόσωπο τοῦ πρωτοσπαθαρίου Συμβατικίου (892) δὲ σημαίνει τὴ συνένωσι διοικητικῶν περιφερειῶν ἀλλὰ τὴν ἐνταξί τῶν θεματικῶν στρατῶν ὑπὸ ἓνα κοινὸ ἀρχηγό· ἡ ἀποψη αὕτη ἐρχεται σὲ ἀντίθεσι μὲ ὅσα ἔχει διατυπώσει ὁ Pertusi, βλ. πρὸ πάνω, σημ. 1. Τὴ γνώμη τοῦ Ζακυθηνοῦ ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ὑπαρξί στὴν Ἰταλία μικρασιατικῶν-ἀνατολικῶν στρατευμάτων δὲν προϋποθέτει κάποια «ἐνωσι» τῆς ὑπὸ κατάκτηση Λογγοβαρδίας μὲ τὰ ἀνατολικά θέματα, ἐπειδὴ ἐκεῖ βρίσκονται Χαρσιανίτες, Καππαδόκες, κλπ. Ἀπλά, ἡ ἀποστολὴ στὴν Ἰταλία ἐπὶλεγκτων στρατευμάτων ἀπὸ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ σημαντικὰ θέματα ὑποδηλώνει ὅτι-τουλάχιστον γιὰ τὸν Βασίλειο Α΄- ἡ κατάκτησι τῆς Ἰταλίας ἦταν ἡ σημαντικότερη πολιτικὴ του ἐνασχόλησι.

5. Πρβλ. Βλυσίδου, ὁ.π., σελ. 312.

ἀπαγόρευση κάθε βυζαντινῆς ἐπέμβασης στὰ ἐδάφη τῆς «Ἑσπέρας», ἡ βυζαντινὴ στρατιωτικὴ παρουσία στὴν Ἰταλία τὰ χρόνια 877 - 886, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν γεγονότων, ἦταν ἀδιάλειπτη, ἐπίμονη καὶ ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα αὐτοκρατορικὴ φροντίδα, πράγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ στὴν Ἰταλία ἐπίλεκτων θεματικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία καὶ τὰ Βαλκάνια.

2. Διὰ μὲρ φωνῆ νέας στρατιωτικῆς ἡγεσίας

Εἶναι γνωστὸ ὅτι μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Μιχαὴλ Γ', ὁ δρουγγάριος τοῦ πλωίμου Νικήτας Ὁρούφας πρὸς ἐκδίκησιν Μιχαὴλ βασιλέως κεκίνηται. Ἡ μνεία αὐτῆ τῶν πηγῶν ὑποδηλώνει, ὅτι ὁ μετέπειτα τροπαιοῦχος ναύαρχος δὲν ἦταν ἀρχικὰ ἄνθρωπος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Βασιλείου Α'. Παραδίδεται ἐπίσης ἀπὸ τὶς πηγές, ὅτι ὑπῆρξε συνδιαλλαγὴ μεταξὺ τους, μετὰ τὴν ὁποία ὁ Βασίλειος στράφηκε ἀπερίσπαστος κατ' ἐχθρῶν, ἐνῶ ὁ Ὁρούφας ἔμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη¹. Παρόλη τῇ μεταγενέστερῃ δράσει τοῦ Νικήτα Ὁρούφα στὴ Δύση, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ καθόλα ἐπιτυχημένη, τὰ ἔχνη του χάνονται ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ καὶ πολιτικὸ προσκήνιο μεταξὺ 872 - 873, χωρὶς νὰ ἔχουμε κάποια πληροφορία ποὺ νὰ διευκρινίζει τὴν ἔκβαση τῆς σταδιοδρομίας του — γεγονὸς ποὺ ἴσως νὰ μὴν ἔχει προσεχθεῖ ἀρκετά.

Τῇ διοίκηση τοῦ βυζαντινοῦ στόλου ἀναλαμβάνει τὸ 877 - 878 ὁ Ἀδριανός, ὁ ὁποῖος δείχνει μιὰ πρωτοφανῆ ἀπροθυμία, ἂν ὅχι ἀνικανότητα, νὰ ἐκπληρώσει τὶς αὐτοκρατορικὲς ἐντολές γιὰ τὴν ἐκστρατεία στὴ Δύση. Ἡ ἀποτυχία τοῦ Ἀδριανοῦ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν πτώση τῶν Συρακουσῶν ἀλλὰ, ὅπως ὁ ἴδιος ἰσχυρίζεται, τῶν δεόντων ὀλιγορήσας, καὶ οὐχὶ δυσπλοία πλέον, συγγνώμης οὐκ ἔτυχεν². Ὁ πατριάρχης, προφανῶς ὁ Φώτιος, κατορθώνει νὰ ἀπαλλάξει τὸν Ἀδριανὸ τῆς ἐσχάτης μὲν καὶ προσηκούσης τιμωρίας ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀπαλλάξει καὶ τῆς μετρίας τιμωρίας, ποὺ χρησιμεύει πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἄλλων³.

1. Βλ. Ψευδοσυμεών, σελ. 687. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 17 (Istrin). Πρβλ. A. P. Každān, *Iz istorii vizantiiskoi chronografii X v. 3. «Kniga carei» i «jizneopisanije Vasilija»*, Viz. Vrem. 21 (1962), σελ. 107 - 108 καὶ Guillaud, ὁ.π., σελ. 170. Ὁ κίνδυνος, ποὺ διέτρεξε ὁ Βασίλειος Α' ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Νικήτα Ὁρούφα γίνεται ἀκόμη πιὸ ἀντιληπτός, ἂν σκεφεῖ κανεὶς ὅτι τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ (ἕως τὰ τέλη τοῦ 868) τοποθετεῖται ὁ κολασμὸς τῶν συνωμοτῶν Συμβατίου, στρατηγοῦ Θρακησίων, καὶ Γεωργίου Πηγάνη, στρατηγοῦ Ὀφικίου. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 240 καὶ 263. Σκυλίτζη, σελ. 134. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 833 - 834. Ψευδοσυμεών, σελ. 680 - 681. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 14 - 15 (Istrin). Λέοντα Γραμματικό, σελ. 247 - 248. Θεοδόσιο Μελιτηνό, σελ. 173. Πρβλ. Καλλιόπης Μουρδάρ, *Καθοσίωσις καὶ τυραννὶς κατὰ τοὺς μέσους βυζαντινοὺς χρόνους. Μακεδονικὴ δυναστεία (867-1056)*, Ἀθήνα - Κομοτηνὴ 1981, σελ. 35-36.

2. Βλ. Γενέσιο, Δ', 33, σελ. 83.

3. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 312.

Στή διοίκηση τοῦ στόλου δὲν τοποθετεῖται πλέον ἓνα μέλος τῆς βυζαντινῆς ἀρχουσας τάξης, ποὺ νὰ συνδέεται ἔμμεσα μὲ τὸν Μιχαήλ Γ', ὅπως ὁ Νικήτας Ὁροφας, ἢ μὲ τὸν Φώτιο, ὅπως ὁ Ἀδριανός, ἀλλὰ ἓνας *homo novus*, ὁ ἀραβογενὴς Νάσαρ. Ὁ Γενέσιος ἀναφέρει συνοπτικὰ ὅτι ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος Α' ἔφερε εἰς πέρας τὰ ἔργα τοῦ στὴν Ἰταλία *Νάσαρ καὶ Προκοπίου κατ' ἐκεῖνο καιροῦ στρατηγίας ἀντεχομένων*¹, ὑποδηλώνοντας ἔμμεσα ὅτι ὁ Νάσαρ καὶ ὁ Προκόπιος ἦταν ἄνθρωποι τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Βασιλείου Α'.

Ἀπὸ τὴν 26 Φεβρουαρίου 878, ὅταν ὁ πάπας Ἰωάννης Η' ζήτησε ἀπὸ τὸν Βασίλειο Α' τὴ βοήθεια μιᾶς στρατιᾶς, στὰ πρὸς *δυόμενον ἥλιον* ἐδάφη βρίσκονται στρατηγοί, γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ πηγές μᾶς δίνουν ἀρκετὰ σαφὴ εἰκόνα τῶν ἀρμοδιοτήτων ποὺ εἶχαν στὴ νεοκατακτημένη περιοχὴ. Τὴν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας τοῦ 880 ἔχει ὁ τοῦ βασιλέως πρωτοβεστιάριος Προκόπιος, τὸν ὁποῖο ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος μὲ ἀφορμὴ τὴν ἔριδα ποὺ δημιουργήθηκε στὸ βυζαντινὸ στράτευμα ἀποκαλεῖ *μείζονα στρατηγόν*². Στὴ Συνέχεια Γεωργίου Μοναχοῦ (Istrin) βρίσκουμε σαφέστερες πληροφορίες γιὰ τὸν Προκόπιο: *Προκόπιος ὁ τοῦ βασιλέως πρωτοβεστιάριος ἐν Σικελίᾳ ἀποστέλλεται, πάντας τοὺς τῶν δυτικῶν θεμάτων ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ πολλὰ ἔργα ἄξια λόγων καταπραξάμενος, . . .*³. Ὁ Λέων Ἀποστύπτης, ἐπικεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας μαζὶ μὲ τὸν Προκόπιο, ἦταν στρατηγὸς ἀλλὰ, κατὰ τὸ Βίο Βασιλείου, στρατηγὸς τῶν *Θρακῶν καὶ Μακεδόνων* ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τὴ Συνέχεια Γεωργίου Μοναχοῦ (Istrin), στρατηγὸς *Πελοποννήσου*⁴. Οἱ πηγές, ποὺ μνημονεύουν τὴν ἐκστρατεία αὐτή, παρουσιάζουν τὸν Λέοντα Ἀποστύπτη ὡς ὑπεύθυνο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Προκοπίου. Ἔτσι, τὸ ὅτι ὁ Προκόπιος εἶχε τὴ «γενικὴ ἀρχηγία» τῆς ἐκστρατείας τοῦ 880 στὴν Ἰταλία, καθὼς καὶ ἡ μετέπειτα στάση τοῦ Λέοντος Ἀποστύπτη ὑποδηλώνουν ὅτι ὁ πρωτοβεστιάριος Προκόπιος καὶ ὅχι ὁ Λέων Ἀποστύπτης προερχόταν ἀπὸ τὸ ἄμεσο περιβάλλον τοῦ Βασιλείου Α' καὶ ἐκπροσωποῦσε τὴν πολιτικὴ του.

Μεταξὺ 880 - 882 ἡ ἡγεσία τόσο τοῦ στρατοῦ ὅσο καὶ τοῦ στόλου βρίσκεται ἐπιτέλους στὰ χέρια ἀνθρώπων τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Βασιλείου Α'. Ὅμως ἡ «δολοφονία» τοῦ Προκοπίου ἀπὸ τὸν Λέοντα Ἀποστύπτη ὀδηγεῖ στὴ μεταφορὰ (ἐξασφαλισμένη ἀπὸ τὸ στόλο τοῦ Νάσαρ) τῆς μεγάλης καὶ παντοδαπῆς στρατιᾶς τοῦ Στεφάνου Μαξεντίου. Ὁ στρατηγὸς τῶν ἐν *Λαγοβαρδία* δυνά-

1. Βλ. Γενέσιος, Δ', 32, σελ. 82. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὸ Βίο Βασιλείου ἀναφέρονται συνοπτικὰ δύο ἀκόμη στρατηγοὶ ἀφοσιωμένοι στὸν Βασίλειο Α': ὁ στρατηγὸς Ἑλλάδος Οἰνιάτης, ποὺ νικᾷ τὸν ἐμίρη τῆς Ταρσοῦ Ἑσμάν (βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 298 - 299. Σκυλίτζης, σελ. 151 - 152), καὶ ὁ στρατηγὸς Πελοποννήσου Ἰωάννης Κρητικός, στὸν ὁποῖον ὀφείλεται, κατὰ κύριο λόγο, ἡ καταστολὴ τοῦ κινήματος στὸ στόλο τοῦ Νάσαρ (βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 303).

2. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 305.

3. Βλ. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 22 (Istrin).

4. Βλ. πρὸ πάντων, σημ. 2 καὶ 3.

μεων κατηγορείται από τὸν Κωνσταντῖνο Πορφυρογέννητο καὶ τὸν Σκυλίτζη γιὰ ἀνανδρίαν, μέλλησιν, ῥαθυμίαν καὶ τρυφήν¹. Ἔτσι, τὰ πράγματα καταλήγουν στὴν ἀποστολὴ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ παλαιοῦ.

Ὁ Βίος Βασιλείου ἀναφέρεται μόνο στὴ δράση τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ παλαιοῦ στὴν Ἰταλία, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Α' καὶ τοῦ Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ. Ὅμως, ἀπὸ τὴ Συνέχεια Γεωργίου Μοναχοῦ (Istrin) μᾶς εἶναι καλὺτερα γνωστὴ ἡ σταδιοδρομία τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ παλαιοῦ, μιὰ καὶ τὸ κείμενο αὐτὸ μνημονεύει τὰ ἀξιώματα ποὺ διαδοχικὰ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Βασίλειο Α'. Στὴν ἀρχὴ ἀναφέρεται ὡς τουρμάρχης, μετὰ ὡς πρωτοστράτωρ καί, στὴ συνέχεια, ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματος Χαρσιανοῦ², τὸ ὁποῖο εἶχε ἱδρυθεῖ τὸ 873 ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Βασίλειο Α'. Προτοῦ, λοιπόν, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς σταλεῖ τὸ 885 στὴν «Ἑσπέρα», εἶχε τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν Βασίλειο Α' σὲ μιὰ ἐντελῶς καινούρια, εὐαίσθητη καὶ ἐμπιστευτικὴ διοίκηση. Μετὰ τὴν ἀποστολὴ του στὴν Ἰταλία, ὁ Φωκᾶς ἀναφέρεται ὡς μονοστράτηγος τῶν δυτικῶν θεμάτων: . . καὶ πολλὰς ἀνδραγαθίας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐνδειξάμενος καὶ διαφανὲς καταστάς ἐκ τῶν πράξεων καὶ μονοστράτηγος τῶν δυτικῶν θεμάτων προβάλλεται, Θράκης, φημί, καὶ Μακεδονίας καὶ Κεφαλινίας, Λογγιβαρδίας τε καὶ Καλαβρίας³.

Ὁλόκληρη ἡ σταδιοδρομία τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ παλαιοῦ στηρίζεται στὴν προσωπικὴ ἐμπιστοσύνη τοῦ Βασιλείου Α' πρὸς τὸ ἄτομό του. Οἱ διαδοχικὲς θέσεις τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ὀφείλονται στίς πολιτικὲς ἐνέργειες καὶ προτεραιότητες τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος, ὅπως φαίνεται, εἶχε τὸ ἀμφίβολο ἱστορικὸ προνόμιο νὰ ἀναδείξει στὰ ὕπατα ἀξιώματα τὸν προπάτορα τῆς οἰκογένειας ποὺ θὰ ἀντιπολιτευόταν τὴ δυναστεία του τὸν 10ο αἰώνα. . .

Β'. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥΣ

1. Ὁ Γενέσιος ὡς πηγὴ γιὰ τὴ δυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου Α'.

Τὸ ἔργο τοῦ Ἰωσήφ Γενεσίου «Βασιλεῖαι» καί, εἰδικότερα, ἡ σχέση του μὲ τὴ Συνέχεια Θεοφάνη ἔχει ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἔρευνας πολλῶν ἐπιστημόνων⁴. Στὴ μελέτη αὐτὴ θὰ ἐξεταστοῦν οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει ὁ Γενέσιος γιὰ τὴ δυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου Α' καὶ ὁ τρόπος ποὺ τὴν παρουσιάζει.

1. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 312. Σκυλίτζη, σελ. 160.

2. Βλ. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 20 (Istrin).

3. Βλ. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 20 καὶ 22 (Istrin). Ἡ παρουσία τοῦ μονοστρατήγου ὅλων τῶν δυτικῶν θεμάτων στὴν Ἰταλία δὲν εἶναι ἐπιβεβαίωση τοῦ ὅτι αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ κατεξοχὴν πολιτικὴ προτεραιότητα γιὰ τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία;

4. Πρβλ. F. Hirsch, *Byzantinische Studien*, Λιψία 1876, σελ. 116 - 174. C. De Boor, *Zu Genesios*, BZ 10(1901), σελ. 62 - 65. F. Šteinman, *Vopros*

Σχετικά με την εξωτερική πολιτική του ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας, ο Γενέσιος ασχολείται με τὰ ἑξῆς: 1) Ἐκστρατεῖες στὴν Ἀνατολή· ἡ διήγηση στρέφεται, κατὰ κύριο λόγο, γύρω ἀπὸ τοὺς Παυλικιανούς καὶ τὸν ἀρχηγό τους Χρυσόχειρα¹. 2) Πολιορκία τῶν Συρακουσῶν καὶ ἀποστολὴ τοῦ ναυάρχου Ἀδριανοῦ· γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιὰ τὶς προφητεῖες σχετικὰ μετὰ τὴν πτώση τῆς πόλης² καὶ 3) ἀποστολὴ τοῦ Νάσαρ γιὰ τὴν ἀναχαίτιση τῶν Ἀράβων ποὺ εἶχαν φτάσει μέχρι τὴν Κεφαλониὰ καὶ τὴ Ζάκυνθο· δίνονται λεπτομέρειες γιὰ τὴ λιποταξία κωπηλατῶν ἀπὸ τὸ στόλο τοῦ Νάσαρ³. Προτοῦ ὁ Γενέσιος ἀναφερθεῖ στὰ δύο τελευταῖα ἐπεισόδια, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι πολυάριθμες πόλεις τῆς Σικελίας καὶ τῆς Λογγοβαρδίας δέχονται τὶς ἐπιθέσεις τῶν Σαρακηνῶν ἀπὸ τὴν Ἀφρική, καὶ ὅτι ἐναντίον τοῦ ἀραβικοῦ στόλου στέλνονται ὁ Νάσαρ καὶ ὁ Προκόπιος. Στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ Γενέσιος ἐγκαταλείπει τὴ διήγηση τῆς ἐκστρατείας γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ μετὰ τὴν ἐτυμολογία τῶν λέξεων Ἰταλία καὶ Λογγοβαρδία(!)⁴. Ὁ Každan, ἀντιπαραθέτοντας τὸ κείμενο τοῦ Γενεσίου μετὰ τὸ κείμενο τῆς Συνέχειας Θεοφάνη, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι στὰ τρία σημεία, ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ἀξιόπιστο καὶ ὅτι ὁ Βίος Βασιλείου εἶναι καλύτερα πληροφορημένος⁵.

Οἱ δύο μνητεῖς τοῦ Γενεσίου, σχετικὰ μετὰ τὶς ἐκστρατεῖες τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Νάσαρ, ἀναφέρονται σὲ ἀναταραχὴ καὶ ἀστάθεια στὸ βυζαντινὸ στράτευμα καὶ δίνουν τὴν εἰκόνα ἑνὸς αὐτοκράτορα ποὺ ἐκδίδει διαταγὰς ἀλλὰ εἴτε οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἀποδεικνύονται ἀνίκανοι, εἴτε τὰ στρατεύματά του ἀρνοῦνται νὰ ὑπακούσουν. Μολονότι ὁ Γενέσιος ἀσχολεῖται ἐπίμονα μετὰ αὐτὰς τὶς δύο ἐπιχειρήσεις, προτιμώντας μάλιστα, σύμφωνα μετὰ τὴ γνώμη τοῦ Každan, νὰ προσθέσει στὴ διήγησή του ἀνακριβεῖς λεπτομέρειες, παρακάμπτει πρόσωπα καὶ γεγονότα, ποὺ συνετέλεσαν στὴν ἐπιτυχία τῆς νέας βυζαντινῆς ἐπέμβασης στὰ ἐδάφη τῆς Ἀσπέρρας». Ἔτσι, ὁ κύριος συντελεστής τῶν νικῶν καὶ ἐπιτυχιῶν τοῦ Βασιλείου Α' στὴ Δύση, τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας του, ὁ Νικήτας Ὁροφας δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Γενέσιο⁶. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπλὴ «παρά-

o ličnosti avtora «Istorii carei» Genesija, Viz. Vrem. 21 (1914), σελ. 15 - 44. H. Grégoire, Michel III et Basile le Macédonien dans les inscriptions d'Ancyre, Byzantion 5 (1929 - 30), σελ. 335 καὶ 346. Τοῦ Ἰδίου, Le tombeau de Digénis Akritas, Byzantion 6 (1931), σελ. 495. Τοῦ Ἰδίου, Manuel et Théophobe, ou la concurrence de deux monastères, Byzantion 9 (1934), σελ. 184 - 185. F. Barišić, Génésios et le Continuateur de Théophane, Byzantion 28 (1958), σελ. 119 - 133 καὶ Každan, ὁ.π., σελ. 95 - 117.

1. Βλ. Γενέσιο, Δ', 30, 31, σελ. 81 - 82, 34, σελ. 85, 35, 36, 37, σελ. 86 - 88.

2. Βλ. Γενέσιο, Δ', 33, σελ. 82 - 83.

3. Βλ. Γενέσιο, Δ', 34, σελ. 83 - 85.

4. Βλ. Γενέσιο, Δ', 32, σελ. 82.

5. Πρβλ. Každan, ὁ.π., σελ. 109 καὶ 116 - 117.

6. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι οὔτε τὸ Χρονικὸ τοῦ Λογοθέτη, σὲ ὅλες του τὶς παραλλαγές,

λειψη» ή μήπως ή «παράλειψη» αυτή υπαγορευόταν από συγκεκριμένους πολιτικούς σκοπούς; Ἀκόμη, ἀπὸ τὴ διήγηση τοῦ Γενεσίου ἀπουσιάζει ὅποια-δήποτε ἀναφορὰ στὶς διαπραγματεύσεις ποὺ ἔκανε ὁ Βασίλειος Α' μὲ τὸν πάπα καὶ τὸ δυτικὸ αὐτοκράτορα· στὴν κατάληψη τοῦ Μπάρι, πρῶτα ἀπὸ τὶς συμμαχικὲς δυνάμεις καὶ ὕστερα ἀπὸ τὶς βυζαντινές· στὴν ἀνελλιπὴ ἀποστολὴ στὴ «Ἐσπέρα» στρατευμάτων ἀπὸ τὰ κυριότερα ἀνατολικά καὶ δυτικὰ θέματα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Προκόπιο καὶ τὸν Λέοντα Ἀποστύππη (880), τὸν Στέφανο Μαξέντιο (882 - 884) καὶ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ τὸν παλαιὸ (885), σὰν νὰ πρόκειται γιὰ γεγονότα ποὺ δὲν ἔγιναν ποτέ.

Ἡ μόνη νίκη ποὺ ἀναφέρεται καὶ ἀφορᾷ, κατὰ κάποιον τρόπο, στὶς ἐπιχειρήσεις στὴ Δύση, εἶναι ἡ νίκη τοῦ Νάσαρ στὴν Κεφαλονιά καὶ στὴ Ζάκυνθο. Πρόκειται ὅμως γιὰ ἐδάφη ποὺ ἀνῆκαν πάντα στὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ ὅποια δὲν εἶχε διεκδικήσει ἡ Δύση ποτέ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ νίκη τοῦ Νάσαρ, ποὺ ὁ Γενέσιος ἀναφέρει παρεκβατικά, ἀκολουθεῖ ἡ πληροφορία ὅτι οἱ Ρωμαῖοι λεηλάτησαν τὴ Λογγοβαρδία, τὴ Σικελία καὶ τὴν Ἀφρική. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τοῦ Každan, ἡ λεηλασία αὐτὴ, ποὺ δὲν ἀναφέρεται στὸ Βίο Βασιλείου, εἶναι φανταστικὸ γεγονός¹. Ἀποσιωπώντας ὅμως ὁ Γενέσιος τὶς διαπραγματεύσεις, ποὺ προηγήθηκαν τῆς νόμιμης πιά ἐπέμβασης τοῦ Βασιλείου Α' στὴ Δύση, δείχνει νὰ πιστεύει ὅτι ἡ λεηλασία τῆς Λογγοβαρδίας, τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἔχει χαρακτήρα παροδικῆς

ἀναφέρει κάτι σχετικὸ μὲ τὴ δράση τοῦ Νικήτα Ὠορύφα στὴ Δύση. Μόνο στὴ Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ (Istrin) καὶ στὸν Ψευδοσυμεὼν μνημονεύεται ὅτι ὁ Νικήτας Ὠορύφας ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Βασιλείου Α' μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Μιχαήλ Γ', βλ. πρὸ πάνω, σελ. 131, σημ. 1. Οἱ μνητεῖς τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Λογοθέτη ποὺ ἀφοροῦν στὴ δυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου Α' εἶναι οἱ ἑξῆς: α) πρεσβεία τοῦ Βασιλείου Α' στὴ Ρώμη γιὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα, βλ. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 18 (Istrin). Λέοντα Γραμματικό, σελ. 254 - 255. Θεοδόσιο Μελιτηνόν, σελ. 177 - 178. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 841. Ψευδοσυμεὼν, σελ. 688 - 689. β) Πτώση Συρακουσῶν, βλ. πρὸ πάνω, σελ. 128, σημ. 4 καὶ γ) «δολοφονία» τοῦ Προκοπίου ἀπὸ τὸ συστράτηγόν του Λέοντα Ἀποστύππη, βλ. πρὸ πάνω, σελ. 129, σημ. 9. Μιὰ ἀρκετὰ σημαντικὴ ἐξαίρεση ὑπάρχει στὸν Ψευδοσυμεὼν, σελ. 694 - 697: ἐπαναλαμβάνεται, ἡ ἱστορία ἢ σχετικὴ μὲ τὸν Σολδανόν, τὸν Λουδοβίκον Β' Ἰταλικόν καὶ τὴν αἰχμαλωσία του, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ὑποταγὴ τῶν Λογγοβάρδων στὸν Βασίλειον Α' (βλ. καὶ Συν. Θεοφ., σελ. 294 - 297. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμηνόν, κεφ. 29, στ. 115 - 216, σελ. 128 - 134. De Thematibus, σελ. 97 - 98 (Pertusi). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Ψευδοσυμεὼν περιγράφει τὸ Μπάρι ὡς μεγάλη πόλιν τῶν Ραγουσαίων: . . . τὴν Βάριν κρατήσας, ἣτις ἐστὶ πόλις μεγάλη τῶν Ῥαουσαίων, . . . (!). Σὲ γενικὲς λοιπὸν γραμμὲς τὸ Χρονικὸ τοῦ Λογοθέτη, ποὺ διάκειται ἐχθρικὰ πρὸς τὴ Μακεδονικὴ δυναστεία, ἀποφεύγει νὰ μνημονεύσει τὴν ἔντονη καὶ πολὺπλευρὴ δραστηριότητα τοῦ Βασιλείου Α' στὴ Δύση. Πρβλ. Patricia Karlin-Hayter, *When Military Affairs were in Leo's Hands. A Note on Byzantine Foreign Policy (866 - 912)*, *Traditio* 23 (1967), σελ. 15 - 40 (=Studies in Political Byzantine History, Var. Reprints, Λονδίνον 1981, XIII) καὶ A. P. Každan, *Chronika Simeona Logofeta*, *Viz. Vrem.* 15 (1959), σελ. 141.

1. Πρβλ. Každan, *Iz istorii vizantiiskoi chronografii*. . ., σελ. 104 - 105.

άντεπίθεσης και όχι επέμβασης που εξυπηρετεί σημαντικούς πολιτικούς προσανατολισμούς της αυτοκρατορίας.

Ο Γενέσιος, αναφορικά με τη Δύση, μπορεί να παραθέτει ανακριβείς λεπτομέρειες και να αποσιωπεί μεγάλης σημασίας γεγονότα αλλά για την Ανατολή ή διήγησή του παίρνει άλλες διαστάσεις, που ίσως να μάς βοηθούν να καταλάβουμε τις πολιτικές του εκτιμήσεις. Ειπώθηκε παραπάνω ότι οι πληροφορίες του Γενεσίου για τα γεγονότα της Ανατολής στρέφονται, κατά κύριο λόγο, γύρω από τους Παυλικιανούς και τον Χρυσόχειρα. Στις αρχές της βασιλείας του Βασιλείου Α', ή αυτοκρατορία είχε κρατήσει άμυντική και επιφυλακτική στάση στην Ανατολή, επειδή οι δυνάμεις της ήταν απασχολημένες στο δυτικό μέτωπο. Έκμεταλλευόμενοι το γεγονός αυτό, οι Παυλικιανοί έφτασαν μέχρι τη Νικομήδεια, τη Νίκαια, το θέμα Θρακησίων και την πρωτεύουσά του Έφεσο, περιοχές που βρίσκονταν πάντα κάτω από το στενό έλεγχο της κεντρικής διοίκησης. Σε απάντηση όλων αυτών, ο Βασίλειος στέλνει το 869 πρεσβεία στον Χρυσόχειρα, με επικεφαλής τον Πέτρο Σικελιώτη, και προτείνει ειρήνη¹. Η απάντηση του Χρυσόχειρα, που μετέφερε ο Πέτρος Σικελιώτης στον Βασίλειο την άνοιξη του 870, περιείχε βαρύτατους όρους: *εἴπερ ἐθέλοις, ὦ βασιλεῦ, μεθ' ἡμῶν εἰρήνην ἐπιτελέσαι ἀπόστηθι τῆς κατ' ἀνατολὴν ἐξουσίας σου, τῆς δὲ πρὸς δύσιν ἀντέχου, καὶ εἰρηνεύσομεν μετὰ σοῦ· εἰ δὲ μή, σπεύσομεν ὅλως, ἵνα καὶ τῆς βασιλείας ἐξοστρακίσωμεν*².

Σύμφωνα με τον Γενέσιο, οι νέοι δυτικοί προσανατολισμοί του Βασιλείου Α' φαίνεται ότι χρησιμεύουν ως επιχείρημα για τον ήγέτη των Παυλικιανών Χρυσόχειρα, ο οποίος δείχνει «κατανόηση» και προτρέπει τον Βασίλειο να στραφεί προς τη Δύση, αφήνοντας την Ανατολή στους Παυλικιανούς. Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, όπως είναι γνωστό, κατηγορήσε τους αυτοκράτορες της δυναστείας του Άμορίου ότι παραμέλησαν τα προς δυνάμενον ἥλιον ἐδάφη³. Και ο Γενέσιος, με τη σειρά του, παραθέτοντας αυτή την απάντηση του Χρυσόχειρα, να παραιτηθεί δηλ. ο βυζαντινός αυτοκράτορας από την κυριαρχία του στην Ανατολή, ίσως να αποδίδει κάποια έμμεση μομφή στον ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας ότι παραμέλησε τα ἐδάφη που πάντα ανήκαν στη βυζαντινή αυτοκρατορία κι όπου υπήρχε κάθε δυνατότητα δράσης.

Όπως είναι γνωστό, ο Γενέσιος ανέλαβε να γράψει το έργο του με εντολή του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, στον όποιο και το αφιερώνει⁴. Ωστόσο, ο Γενέσιος, ο όποιος χαρακτηρίστηκε από τον Σκυλίτζη, στο προοίμιο της

1. Πρβλ. P. Lemerle, *L'histoire des Pauliciens d'Asie Mineure d'après les sources grecques*, TM 5 (1973), σελ. 103.

2. Βλ. Γενέσιο, Δ', 35, σελ. 86.

3. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 288. Προς τον ίδιον υἱὸν Ῥωμανόν, κεφ. 29, στ. 58 - 66, σελ. 124.

4. Βλ. Γενέσιο, Προοίμιον, σελ. 3.

Χρονογραφίας του, ἐπιζήμιος¹, καὶ ἀπὸ τὸν Krumbacher ἄκριτος², προτίμησε, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, νὰ διαμορφώσει τὴ διήγησή του μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μπορεῖ νὰ διακρίνει καὶ πράγματα ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ τονίζονται ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Πορφυρογέννητο³. Ἡ ἰδιοτυπία αὐτὴ καταλήγει νὰ δίνει στὸ κείμενο τοῦ Γενέσιου ἀρκετὰ διαφορετικὴ δομὴ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Βίου Βασιλείου, μὲ κεντρικὸ ἄξονα, ὅπως φαίνεται, τὴ δυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου Α', ὅπου οἱ προσανατολισμοὶ ἦταν πραγματικὰ νέοι καὶ ἀντίθετοι μὲ τοὺς παλαιούς. Παρόλα λοιπὸν τὰ κολακευτικὰ λόγια ποὺ ἀναφέρει γιὰ τὸν Βασίλειο Α', ὁ Γενέσιος ἀποφεύγει συστηματικὰ νὰ ἐκθέσει τοὺς πραγματικοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Βασίλειος μεγάλυνε τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, κι ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ γεγονότα ποὺ προσπόρισαν τὴ δόξα τῆς νέας Reconquista στὸν ἰδρυτὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

2. Ἀνίκανοι ἀρχηγοὶ ἢ ἀντιπολιτευόμενοι;

Πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφισβήτηση, ὁ «ἰσχυρὸς ἄνδρας» τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸν 9ο αἰῶνα ἦταν ὁ Βασίλειος Α', ὁ ὁποῖος μπόρεσε καὶ διοχέτευσε τὶς ὑπάρχουσες ἀντικειμενικὲς δυνατότητες σὲ νέα πολιτικὰ καὶ ἰδεολογικὰ πλαίσια παραδεκτὰ ἀπὸ τὴ συνεχῶς ἀνερχόμενη Δύση. Ἀπὸ τὴν ἱδρυση τοῦ πχπικοῦ κράτους μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου Α', ἐνῶ στὸ μεταξὺ εἶχε μεσολαβήσει καὶ ἡ ἱδρυση τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Καρολιγγίων, ἡ Δύση δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐπεκτείνεται ἐδαφικὰ καὶ ἰδεολογικὰ εἰς βάρος τῆς βυζαντινῆς οἰκουμενικότητος⁴. Ἐπεμβαίνοντας δυναμικὰ στὴ Δύση, κατὰ παράβαση τῆς Κωνσταντινείας Δωρεᾶς, ὁ Βασίλειος Α' ἐγκαινιάζει σχέσεις ποιοτικὰ διαφορετικὲς μὲ τὴ ρωμαϊκὴ - παπικὴ παράδοση, ἡ ὁποία, σὲ ἀνάλογη περίπτωσι, εἶχε καταδικάσει τοὺς αὐτοκράτορες Κώνσταντα Β' καὶ Λέοντα Γ'⁵.

Εἶναι σαφές ὅτι γιὰ τὴν ἐπιβολὴ μιᾶς τέτοιας πολιτικῆς στρατηγικῆς δὲν

1. Βλ. Σκυλίτζη, Προοίμιον, σελ. 3 - 4: *εἰ γὰρ καὶ τινων δοκοῦσιν ἐπιμνησθῆναι πρᾶξεων, ἀλλὰ καὶ ταύτας οὐκ ἔστοχασμένως συγγραφάμενοι ἔβλαψαν τοὺς ἐντυγχάνοντας, οὐκ ὠφέλησαν. . . Ἰωσήφ Γενέσιος, . . .*

2. Πρβλ. Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, Μόναχο 1897², σελ. 264 - 265.

3. Πρβλ. T. C. Lounghis, *L'historiographie de l'époque macédonienne et la domination byzantine sur les peuples du Sud-Est européen d'après les traités de paix du IXe siècle*, *Balkan Studies* 21 (1980), σελ. 73.

4. Πρβλ. W. Ohnsorge, *Das Kaisertum der Eirene und die Kaiserkrönung Karls des Grossen*, στὸ «Das byzantinische Herrscherbild», Darmstadt 1975, σελ. 281 - 332 καὶ T. C. Lounghis, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407 - 1096)*, Ἀθήνα 1980, σελ. 143 - 213 καὶ 446 - 447.

5. Πρβλ. Τ. Κ. Λουγγή, *Ἡ πρώτη βυζαντινὴ Χρονογραφία καὶ τὸ λεγόμενο «μεγάλον Χάσμα»*, Σύμμεικτα 4 (1981), σελ. 78 - 80.

έφτανε μόνο ή δολοφονία τοῦ Μιχαήλ Γ' ἀλλὰ ἦταν ἀναγκαία, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, ή δημιουργία ἀνάλογου πολιτικοῦ κλίματος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ή εὐρεση ἀνθρώπων ποὺ θὰ ἐφάρμοζαν πιστὰ τὸ νέο πολιτικὸ πρόγραμμα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Σχετικὴ ἔρευνα στὸ Βίο Βασιλείου ἀποδεικνύει, ὅτι ὁλόκληρη ή περίοδος 867 - 886 διακρίνεται ἀπὸ μιὰ τακτικὴ συνεχῶν παύσεων ἀξιοματούχων καὶ διορισμῶν νέων¹. 'Ο Βασίλειος Α', κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας του, παύει τοὺς ἐξῆς στρατηγοὺς: τὸν Ἀνδρέα τῶν ἐκ Σκυθῶν², τὸν Ἀδριανό, τὸν Λέοντα Ἀποστύππη καὶ τὸν Στέφανο Μαξέντιο. Ἡ καταγωγὴ τῶν τριῶν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀξιοματούχους εἶναι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή — ὁ Ἀνδρέας, Σκύθης, ὁ Λέων Ἀποστύππης, Ἀρμένιος ἢ Σύρος, ὁ Στέφανος Μαξέντιος, Καππαδόκης — ἐνῶ ὁ τομέας δράσης τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ Λέοντος Ἀποστύππης καὶ τοῦ Στεφάνου Μαξεντίου ἐντοπίζεται στὰ πρὸς δύόμενον ἥλιον ἐδάφη, πρωταρχικὸ σημεῖο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἐποχὴ αὐτή. Ἕνας πέμπτος πολέμαρχος ποὺ δρᾷ καὶ αὐτὸς στὴ Δύση, ἀλλ' ὅμως ἐξαφανίζεται ἀνεξήγητα, ὁ πολὺς Νικήτας Ὠορύφας, ἀντιπολιτεύτηκε, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τὸν Βασίλειο Α' στὴν ἀρχὴ τῆς βασιλείας του³.

Ὁ κολυσιεργὸς τῆς δυτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α', νάναρχος Ἀδριανός, ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν Φώτιο, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεύτερης πατριαρχίας του, ἐνῶ ὁ πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός (901 - 907 καὶ 912 - 925)⁴ θεωρεῖ τὸν Ἀδριανὸ ὑπαίτιο γιὰ τὴ πτώση τῶν Συρακουσῶν⁵. Ὁ Ἀδριανὸς μπορεῖ νὰ ἀπαλλάχτηκε τῆς ἐσχάτης μὲν καὶ προσηκούσης τιμωρίας, χάρη στὴν ἐπέμβαση τοῦ Φωτίου, ἀλλὰ ή Μακεδονικὴ δυναστεία φαίνεται ὅτι τὸν καταδίκασε ὡς ἀνίκανο ἐφαρμοστὴ τῆς δυτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α'. Λίγα χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀνεπιτυχὴ ἐκβασὴ τῆς ἰταλικῆς ἐκστρατείας

1. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ ἔγινε μέσα στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος τῆς Βυζαντινῆς Χρονογραφίας, ποὺ λειτουργεῖ στὸ Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν (Τράπεζα πληροφοριῶν Βυζαντινῆς Ἱστορίας).

2. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 286. Σκυλίτζη, σελ. 144.

3. Βλ. πρὸ πάνω, σελ. 131, σημ. 1. Γιὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς πολέμαρχους τοῦ Βασιλείου Α', ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Νικήτα Ὠορύφα, δὲν ὑπάρχει μνεία ὅτι βρισκόταν στὴν ἡγεσία τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαήλ Γ'. Συνεπῶς, ή στάση ὀρισμένων ἀπὸ αὐτοὺς ὑποδηλώνει, ὅτι ἦταν μὲν ἀντίθετοι μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου Α' ἀλλὰ ὅχι ἀπαραίτητα ὁπαδοὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Ἀμοριανῶν.

4. Πρβλ. J. G a y, *Le patriarche Nicolas Mystique et son rôle politique*, Mélanges Charles Diehl, Παρίσι 1930, τόμ. Α', σελ. 91 - 101 καὶ Ἰω. Κωνσταντινίδου, *Νικόλαος Α', ὁ Μυστικός. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (901 - 907, 912 - 925)*, Ἀθήνα 1967.

5. Βλ. Νικολάου Μυστικοῦ, Ἐπ. 75, στ. 58 - 60, σελ. 326 (Jenkins - Westerink): ... ή Συράκουσα ἠφανίσθη, καὶ ή Σικελία πᾶσα. Διὰ τί; Διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ τότε διοργανοῦ τοῦ πλωῖμου, λέγω δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ. V. G r u m e l, *Regestes (715 - 1043)*, ἀρ. 665.

τοῦ 880, ὁ Βασίλειος Α' δὲν δίστασε νὰ ἐξοντώσει ὁλόκληρη τὴν οἰκογένεια τοῦ Λέοντα Ἀποστόππης. Ὅταν δηλ. ὁ Ἀποστόππης ἀνακλήθηκε ἀπὸ τὸν Βασίλειο, ἐξορίστηκε κοντὰ στὸ Κοτυάειο. Μιὰ ἐπιστολή, ποὺ συντάσσουν ὁ πρωτοστράτωρ Βαϊάνος καὶ ὁ κουβικουλάριος Χαμάρετος καὶ δι' ἧς ἐδηλοῦτο καὶ ὁ τοῦ πρωτοβεστιάριου Προκοπίου θάνατος γνώμη τοῦ κυρίου αὐτῶν γεγονὼς καὶ καθοσιώσεως ἔγκλημα καὶ ἄλλα τινὰ βαρέα καὶ δυσχερῆ, θὰ συντελέσει ὥστε ἡ ὅλη ὑπόθεση νὰ πάρει ἄλλες διαστάσεις, μιὰ καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀποστόππης, ὁ Βάρδας καὶ ὁ Δαβίδ, σκοτώνουν τὸν Βαϊάνο καὶ μαζὶ μὲ τὸν πατέρα τους προσπαθοῦν νὰ καταφύγουν στὴ Συρία. Διατάσσεται ἡ καταδίωξή τους ποὺ θὰ καταλήξει στὸ θάνατο τῶν γιῶν τοῦ Ἀποστόππης καὶ στὴ σύλληψη καὶ τὸν ἀκρωτηριασμό τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀποστόππης¹. Ὁ Λέων Ἀποστόππης, ἀντιμετωπίζοντας τὸν κίνδυνο ἡ ὑπόθεση τοῦ θανάτου τοῦ Προκοπίου νὰ πάρει δυσάρεστες γι' αὐτὸν διαστάσεις καὶ νὰ ἀποδειχτεῖ κύριος ὑπεύθυνος τῆς μὴ εὐνοϊκῆς ἔκβασης τῆς δυτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α' ἐκείνη τὴ συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή, ἐκδηλώνει καθαρὰ πιά, τὴν ἀντίθεσή του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειο Α' καὶ τὴν πολιτικὴ του. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Νικηφόρου Φωκά τοῦ παλαιοῦ στὴν «Ἑσπέρα», ὁ Στέφανος Μαξέντιος παύεται ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του, ἐξαιτίας τῶν στρατιωτικῶν του ἀποτυχιῶν. «Ὅλα αὐτὰ στὶς πηγὲς καλύπτονται μὲ μνεῖες γιὰ μέλλησιν, ὀλιγωρίαν, ῥαθυμίαν, τρυφήν καὶ ἄλλους τέτοιους κοινούς τόπους. Στὴν περίπτωσι ὅμως ἐνὸς δαφνοστεφοῦς ναυάρχου, ὅπως ἦταν ὁ Νικήτας Ὁρούφας, παρόμοιες ἐκφράσεις θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐξαφάνισή του². . .

Ἔτσι, ἐξαφανίζονται χωρὶς διάκριση νικητὲς καὶ ἡττημένοι πολέμαρχοι, ἐνῶ οἱ ἥττες καὶ οἱ προδοσίαι τῶν στρατηγῶν τοῦ στὴ Ν. Ἰταλία ὑποχρεώνουν τὸν Βασίλειο Α' νὰ ἀνανεώνει συνεχῶς τὴν ἡγεσία τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ νὰ ἀφιερώνει στὴν κατάκτηση τῆς «Ἑσπέρας» ὅ,τι καλύτερο διέθετε ἡ

1. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 306 - 307. Σκυλίτζη, σελ. 157.

2. Ὁ Νικήτας Ὁρούφας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του ἀντιπολιτευτικὴ στάσι, εἶχε προσφέρει στὸν Βασίλειο Α' καὶ νέα εὐκαιρία γιὰ νὰ εἶναι δυσαρεστημένος μαζὶ του. Βασικῆς σημασίας προϋπόθεσι στὴν προσπάθειά τοῦ Βασιλείου Α' νὰ συνάψῃ συμμαχία μὲ τὶς δυτικὲς δυνάμεις καὶ νὰ ἐπέμβῃ ἐλεύθερα στὴν Ἰταλία ἦταν ὁ γάμος ἀνάμεσα στὸν πρωτότοκο γιό του καὶ συμβασιλέα Κωνσταντῖνο καὶ τὴν Ermengarde, κόρη τοῦ Λουδοβίκου Β' Ἰταλικοῦ καὶ τῆς Ingelberge. Τὸ 869, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ πατρίκιος Νικήτας Ὁρούφας καταπλέει μὲ μεγάλο στόλο στὸ Μπάρι γιὰ νὰ παραλάβῃ τὴν Ermengarde καὶ νὰ τὴ φέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀλλά, ὅπως ἀναφέρουν οἱ Annales Bertiniani γιὰ τὸ ἔτος 869: . . . *quadam occasione interveniente displicuit Uludowico dare filiam suam patricio. unde idem patricius molestus, Corinthum rediit* . . . (πρβλ. L o u n g h i s, *Les ambassades byzantines*, σελ. 183, σημ. 2). Καὶ τὸ συνοικέσιο ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοκράτορες ναυάγησε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἄλωση τοῦ Μπάρι τὸ 871, ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Λουδοβίκου Β' ἀπὸ τοὺς Μπενεβεντάνους, ἡ παραίτησή του ἀπὸ κάθε ἐδαφικὴ διεκδίκηση σὲ αὐτὰ τὰ μέρη, ἡ ἀνταλλαγὴ ὀργισμένων ἐπιστολῶν ἀνάμεσα σὲ αὐτὸν καὶ τὸν Βασίλειο Α' καὶ, τέλος, ἡ ὀριστικὴ ἐξαφάνισις τοῦ Νικήτα Ὁρούφας.

βυζαντινή αὐτοκρατορία σὲ στρατεύματα, ὅπως σαφῶς φαίνεται ἀπὸ τὶς πηγές. Συμπερασματικά, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ πηγές ἐπισημαίνουν ὡς, κατὰ καιροὺς, ἀντιπολιτευόμενους τὸν δρουγγάριο τοῦ πλωίμου Νικήτα Ὁροῦφα, τὸν στρατηγὸ Θρακησίων Συμβάτιο, τὸν στρατηγὸ Ὀψικίου Γεώργιο Πηγάνη, τὸν ναύαρχο Ἀδριανό, τὸν στρατηγὸ Θράκης καὶ Μακεδονίας ἢ Πελοποννήσου Λέοντα Ἀποστύππη, ἐνῶ, γιὰ τὸ ἔτος 885 περίπου, οἱ περισσότερες πηγές ἀναφέρονται στὴ μεγάλη ἀνταρσία τοῦ δομεστίκου τῶν ἱκανάτων Ἰωάννη Κουρκούα, ὁ ὁποῖος συνάσπισε ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα 66 ἄρχοντες — ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα: Μιχαὴλ ἐταρειάρχης, Κατούδης, Μυζιάρης καὶ Βαβούτζικος¹. Ἀντίθετα, ὡς ἀφοσιωμένοι στὸν Βασίλειο Α' ἀναφέρονται ὁ πρωτοβεστιάριος Προκόπιος, ὁ ναύαρχος Νάσαρ, ὁ στρατηγὸς Ἑλλάδος Οἰνιάτης, ὁ στρατηγὸς Πελοποννήσου Ἰωάννης Κρητικὸς καί, τέλος, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ὁ παλαιός. Μόνο ἡ περίπτωση τοῦ Στεφάνου Μαξεντίου εἶναι ἀμφιλεγόμενη, ἐφόσον οἱ μαρτυρίες τῶν πηγῶν εἶναι λακωνικότερες ἀλλὰ καὶ φειδωλές.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης δεκαετίας τῆς βασιλείας του, ὁ Βασίλειος Α' δημιουργεῖ τὶς ἀντικειμενικὲς πολιτικὲς προϋποθέσεις ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐπέμβει στὴ Δύση, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι οἱ πολέμαρχοι τῆς αὐτοκρατορίας θὰ ἀκολουθήσουν. Καὶ ὅπως φαίνεται, παίρνοντας μάλιστα ὑπόψη μας τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ χρόνια 867 - 877 δὲν διέθετε ἐμπίστους του στὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία, συνάντησε πολλὲς «δυσκολίες» γιὰ νὰ βρεῖ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ πραγματοποιοῦσαν τὶς δυτικὲς τοῦ πολιτικὲς καὶ ἐδαφικὲς ἐπιδιώξεις. Δεκαεννέα χρόνια βασιλείας δὲν ἦταν ἄρκετὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐξαλειφθεῖ κάθε ἀντίδραση ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὶς τάξεις τοῦ στρατοῦ κι ἔτσι, ἡ ἐμφάνιση στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπ'ἀνδρῶν τὴ νέα στρατιωτικὴ ἡγεσία καὶ θὰ ὑποστήριζαν τοὺς νέους πολιτικοὺς καὶ ἰδεολογικοὺς προσανατολισμοὺς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουν, ἄργησε νὰ ἔρθει.

Διακατεχόμενος πάντα ἀπὸ τοὺς ἴδιους πολιτικοὺς στόχους, ὁ Βασίλειος Α' ἀποδύεται σὲ μιὰ μόνιμη προσπάθεια νὰ βρεῖ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐφάρμοζαν κατὰ γράμμα τὶς διαταγές του σχετικὰ μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα προτεραιότητα ποὺ ἀποτελοῦσαν οἱ δυτικὲς ἐκστρατεῖες. Ὡστόσο, μιὰ μερίδα βυζαντινῶν ἀξιωματῶν δὲν φαινόταν πρόθυμη νὰ ἐνστερνιστεῖ τοὺς δυτικούς προσανατολισμοὺς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλείου Α'. Ἡ διαμάχη τῶν δύο «φατριῶν» στὴν ἡγεσία τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ στόλου,

1. Βλ. Συν. Θεοφ., σελ. 277. Σκυλίτζη, σελ. 140. Ψευδοσυμεών, σελ. 699. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 847. Συν. Γεωργ. Μοναχοῦ, σελ. 24 (Istrin). Λέοντα Γραμματικό, σελ. 261. Θεοδόσιο Μελιτηνό, σελ. 182. Πρβλ. Ν. Οἰκονομίδης, *Les listes de présence byzantines des IXe et Xe siècles*, Παρίσι 1972, σελ. 332 καὶ Μπουράρα, ὁ.π., σελ. 41 - 43.

πὸν δείγμα της εἶναι τόσο ἡ «δολοφονία» τοῦ Προκοπίου ἀπὸ τὸν Λέοντα Ἀποστύππη, ὅσο καὶ ἡ ἀνταρσία στὸ στόλο τοῦ Νάσαρ — δυστυχῶς, δὲν ἀναφέρονται ἀξιωματοῦχοι στασιαστὲς — δὲν σταματᾷ οὔτε τὸ 885, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν ἀνταρσία τοῦ Ἰωάννη Κουρκούα. Οἱ διορισμοὶ καὶ οἱ παύσεις στὴν ἡγεσία τοῦ στρατεύματος συνδέονται καὶ μὲ «προσχωρήσεις» ἀξιωματούχων τῆς Ἀμοριανῆς δυναστείας στὸν Βασίλειο Α'. Ἡ «προσχώρηση» τοῦ Νικήτα Ὁορύφα ἀνταμείβεται μὲ τὴν ἐξαφάνισή του, ἐνῶ ἡ «προσχώρηση» τοῦ πατριάρχη Φωτίου παραμένει, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἓνα πολιτικὸ αἶνιγμα.

Ὅπως δὲποτε, παρὰ τὶς ἀντιδράσεις, ὅσο τὰ χρόνια περνοῦν περισσότερες προσχωρήσεις κραταιώνουν τὴν ἐξουσία τοῦ Βασιλείου Α', ὁ ὁποῖος δὲν διστάζει νὰ δείξει τὸ πόσο σημαντικὴ γι' αὐτὸν εἶναι ἡ νέα περιορισμένη Reconquista τῆς Δύσης, στὴν ὁποία ἀφιερώνει τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἐπίλεκτων δυνάμεων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Ν. ΒΑΥΣΙΔΟΥ

